

meritum

**POSTĘPOWANIE
&
KARNE**

redakcja naukowa Dariusz Świecki

WYDANIE

2

meritum

**POSTĘPOWANIE
KARNE**

redakcja naukowa Dariusz Świecki

Zamów książkę w księgarni internetowej

proinfo.pl
księgarnia internetowa

WYDANIE

2

Stan prawny na 1 sierpnia 2023 r.
z uwzględnieniem zmian wchodzących w życie 15 sierpnia 2023 r. i 1 października 2023 r.

Recenzent 1. wydania:
Prof. zw. dr hab. Piotr Hofmański

Wydawca:
Klaudia Szaułowska

Redaktor prowadzący:
Adam Choiński

Opracowanie redakcyjne:
Beata Wawrzyńczak-Jędryka

Projekt okładki i stron tytułowych:
Wojtek Janikowski

Autorzy:

SSA Barbara Augustyniak – rozdział XVI;
SSO dr Michał Błoński (Uniwersytet Łódzki) – rozdziały: II.7, 10–12, 14; IV.1, 3; VIII.1–4, 6–10; XV.2;
SSA dr Krzysztof Eichstaedt – rozdziały: VIII.5; IX; X.12; XI.5; XIII; XVII; XVIII;
dr Jarosław Kasiński (Uniwersytet Łódzki) – rozdziały: I; II.1, 2, 15, 16; VII; XI.6.B;
prof. reg. prof. UŁ dr hab. Michał Kurowski (Uniwersytet Łódzki) – rozdziały: II.6, 9; IV.2; X.1–11, 13–19;
adw. dr Piotr Misztal (Uniwersytet Łódzki) – rozdziały: II.4, 8, 13; III; V; VI; XIV;
SSN prof. UŁ dr hab. Dariusz Świecki (Uniwersytet Łódzki) – Słowo wstępne, rozdziały: II.3, 5, 17;
XI.1–4, 6.A, C–G, 7; XII; XV.1, 3–5

Ta książka jest wspólnym dziełem twórcy i wydawcy. Prosimy, byś przestrzegał przysługujących im praw. Książkę możesz udostępnić osobom bliskim lub osobiście znanym, ale nie publikuj jej w internecie. Jeśli cytujesz fragmenty, nie zmieniaj ich treści i koniecznie zaznacz, czyje to dzieło. A jeśli musisz skopiować część, rób to jedynie na użytek osobisty.

Szanujemy prawo i własność
Więcej na www.legalnakultura.pl
Polska Izba Książki

© by Wolters Kluwer Polska Sp. z o.o., Warszawa 2023

ISBN 978-83-8328-669-3

2. wydanie

Wolters Kluwer Polska Sp. z o.o.
Dział Praw Autorskich
01-208 Warszawa, ul. Przyokopowa 33
tel. 728 313 462
e-mail: PL-ksiazki@wolterskluwer.com
księgarnia internetowa www.profinfo.pl

SPIS TREŚCI

11	Słowo wstępne	
13	Wykaz skrótów	
17	CZĘŚĆ OGÓLNA	
19	Rozdział I. Zagadnienia ogólne	
21	1. Pojęcia podstawowe	1
24	2. Wykładnia prawa	6
32	3. Temporalne oraz terytorialne obowiązywanie i stosowanie przepisów prawa karnego procesowego	34
42	4. Tryby ścigania karnego	59
55	5. Umorzenie absorpcyjne	78
62	6. Zawieszenie postępowania karnego	88
70	7. Mediacja	102
79	Rozdział II. Naczelne zasady procesowe	
81	1. Zagadnienia ogólne	112
83	2. Zasada prawdy materialnej	116
93	3. Zasada swobodnej oceny dowodów	124
98	4. Zasada obiektywizmu	140
103	5. Zasada bezpośredniości	147
108	6. Zasada skargowości	154
114	7. Zasada kontrydiktoryjności i zasada śledcza	163
119	8. Zasada równości stron	167
121	9. Zasada legalizmu	172
123	10. Zasada domniemania niewinności	177
126	11. Zasada <i>in dubio pro reo</i>	181
128	12. Zasada ciężaru dowodu	183
130	13. Zasada prawa do obrony	184
138	14. Zasada jawności	197
143	15. Zasada ustności procesu	211
152	16. Zasada koncentracji	219
163	17. Zasada instancyjności	234

Strona		Numer
167	Rozdział III. Przesłanki dopuszczalności procesu	
168	1. Uwagi ogólne	238
168	2. Podział przesłanek procesowych	239
170	3. Przesłanki materialne	245
173	4. Przesłanka mieszana	252
175	5. Przesłanki procesowe	256
191	Rozdział IV. Organy procesowe	
192	1. Sąd i referendarz sądowy	270
242	2. Prokuratura i organy nieprokuratorskie w ramach organów procesowych	356
250	3. Pomocnicy procesowi	370
259	Rozdział V. Strony postępowania	
264	1. Pokrzywdzony	388
271	2. Oskarżyciel posiłkowy	397
273	3. Oskarżyciel posiłkowy substydjarny	402
282	4. Oskarżyciel prywatny	415
290	5. Oskarżony a podejrzany	433
291	6. Podejrzany	435
292	7. Oskarżony	439
293	8. Osoba podejrzana	441
294	9. Prawa i obowiązki oskarżonego	442
327	10. Strony szczególne	498
330	11. Quasi-strony	504
339	Rozdział VI. Przedstawiciele procesowi stron	
340	1. Uwagi ogólne	514
342	2. Nieprofesjonalni przedstawiciele procesowi	516
346	3. Profesjonalni przedstawiciele procesowi stron	521
360	4. Rzecznicy interesu społecznego	538
375	Rozdział VII. Czynności procesowe	
377	1. Zagadnienia ogólne związane z czynnościami procesowymi	568
387	2. Orzeczenia, zarządzenia i polecenia	590
403	3. Udział stron i publiczności w rozprawie oraz posiedzeniu sądu	628
408	4. Prawomocność decyzji procesowej	637
410	5. Sprostowanie orzeczeń i zarządzeń	640
414	6. Narada i głosowanie	651
425	7. Porządek czynności procesowych	665
438	8. Terminy procesowe	676
450	9. Doręczenia	692
460	10. Protokoły	704
469	11. Przeglądanie akt i sporządzanie odpisów	721
471	12. Odtworzenie zaginionych lub zniszczonych akt	725
473	Rozdział VIII. Dowody i postępowanie dowodowe	
476	1. Zagadnienia ogólne	728
489	2. Zakazy dowodowe	757

Strona		Numer
534	3. Wyjaśnienia oskarżonego	826
551	4. Zeznania świadka	864
584	5. Dowód z opinii biegłego	932
599	6. Oględziny. Otwarcie zwłok. Eksperyment procesowy	973
602	7. Wywiad środowiskowy	981
604	8. Zatrzymanie rzeczy. Przeszukanie	982
610	9. Kontrola i utrwalanie rozmów	988
617	10. Wykorzystanie dowodów uzyskanych w wyniku kontroli operacyjnej (art. 168b k.p.k.)	996
621	Rozdział IX. Środki przymusu	
622	1. Definicja. Podział środków przymusu	997
622	2. Zatrzymanie	998
628	3. Środki zapobiegawcze	1019
655	4. Poszukiwania oskarżonego i list gończy	1120
657	5. List żelazny	1126
660	6. Kary porządkowe	1136
663	7. Zabezpieczenie majątkowe	1149
669	CZĘŚĆ SZCZEGÓLNA	
671	Rozdział X. Postępowanie przygotowawcze	
674	1. Zagadnienia ogólne	1163
676	2. Strony postępowania i ich uprawnienia	1167
681	3. Ochrona pokrzywdzonego i świadka w postępowaniu przygotowawczym	1175
682	4. Dostęp do akt postępowania przygotowawczego	1179
685	5. Rodzaje postępowania przygotowawczego	1186
696	6. Przebieg postępowania	1208
699	7. Wszczęcie postępowania przygotowawczego	1214
706	8. Instytucja przedstawienia i zmiany zarzutów	1230
711	9. Czynności końcowe postępowania przygotowawczego	1244
714	10. Zawieszenie postępowania	1255
717	11. Czynności procesowe (dowodowe)	1265
722	12. Czynności sądu w postępowaniu przygotowawczym	1275
753	13. Zaskarżalność czynności w postępowaniu przygotowawczym	1296
757	14. Nadzór nad postępowaniem przygotowawczym – zagadnienia ogólne	1304
763	15. Sposoby zakończenia postępowania przygotowawczego	1318
774	16. Akt oskarżenia	1345
777	17. Wniosek o skazanie bez rozprawy (art. 335 § 1 i 2 k.p.k.)	1355
778	18. Wniosek o warunkowe umorzenie postępowania	1357
779	19. Wniosek o umorzenie postępowania i zastosowanie środków zabezpieczających	1361
783	Rozdział XI. Postępowanie przed sądem pierwszej instancji	
785	1. Wszczęcie postępowania sądowego	1365
786	2. Forum rozpoznania sprawy w postępowaniu sądowym	1369
789	3. Posiedzenie	1372
804	4. Posiedzenia w przedmiocie umorzenia postępowania i wydania innych rozstrzygnięć (art. 339 § 3 k.p.k.)	1395
810	5. Umorzenie postępowania i zastosowanie środka zabezpieczającego	1405
817	6. Orzekanie na rozprawie	1421
835	7. Przebieg rozprawy głównej	1449

Strona		Numer
899	Rozdział XII. Postępowanie odwoławcze	
901	1. Uwagi wprowadzające	1533
903	2. Zwyczajne środki zaskarżenia	1538
911	3. Nadzwyczajne środki zaskarżenia	1561
913	4. Wniesienie środka odwoławczego	1569
932	5. Kontrola odwoławcza	1602
943	6. Zażalenie	1622
944	7. Apelacja	1623
954	8. Zaskarżenie uzasadnienia orzeczenia	1638
957	Rozdział XIII. Postępowania szczególne	
958	1. Istota postępowań szczególnych oraz ich rodzaje	1639
959	2. Postępowanie w sprawach z oskarżenia prywatnego	1643
968	3. Postępowanie nakazowe	1669
971	4. Postępowanie przyspieszone	1681
977	Rozdział XIV. Nadzwyczajne środki zaskarżenia	
979	1. Kasacja	1694
1011	2. Skarga od wyroku sądu odwoławczego uchylającego wyrok sądu pierwszej instancji i przekazującego sprawę do ponownego rozpoznania	1749
1025	3. Wznowienie postępowania	1774
1047	Rozdział XV. Postępowanie po uprawomocnieniu się orzeczenia	
1048	1. Uwagi ogólne	1801
1048	2. Podjęcie postępowania warunkowo umorzonego	1802
1052	3. Postępowanie o odszkodowanie i zadośćuczynienie za niesłuszne skazanie, tymczasowe aresztowanie lub zatrzymanie	1810
1056	4. Ułaskawienie	1818
1059	5. Orzekanie kary łącznej	1823
1065	Rozdział XVI. Postępowanie w sprawach karnych ze stosunków międzynarodowych	
1066	1. Uwagi wprowadzające	1831
1068	2. Immunitet dyplomatyczny i konsularny	1836
1072	3. Pomoc prawna i doręczenia w sprawach karnych	1846
1082	4. Wystąpienie o wykonanie orzeczenia o zatrzymaniu dowodów lub mającego na celu zabezpieczenie mienia (rozdział 62a i 62b k.p.k.)	1859
1094	5. Europejski nakaz dochodzeniowy (rozdział 62c i 62d k.p.k.)	1885
1118	6. Przejęcie i przekazanie ścigania karnego (rozdział 63 k.p.k.)	1911
1123	7. Ekstradycja	1925
1137	8. Europejski nakaz aresztowania	1946
1163	9. Wykonywanie nieizolacyjnych środków zapobiegawczych	1975
1174	10. Przejęcie i przekazanie orzeczeń do wykonania	1984
1178	11. Wykonywanie orzeczeń o karach o charakterze pieniężnym w relacjach pomiędzy państwami członkowskimi Unii Europejskiej (rozdział 66a i 66b k.p.k.)	1994
1193	12. Wykonywanie orzeczeń przypadku w relacjach pomiędzy państwami członkowskimi Unii Europejskiej (rozdział 66c i 66d k.p.k.)	2006
1210	13. Współpraca z Międzynarodowym Trybunałem Karnym (rozdział 66e k.p.k.)	2012

Strona		Numer
1213	14. Wystąpienie o wykonanie i wykonywanie kary pozbawienia wolności w relacjach pomiędzy państwami członkowskimi Unii Europejskiej (rozdział 66f i 66g k.p.k.)	2015
1229	15. Występowanie i wykonywanie w relacjach pomiędzy państwami członkowskimi Unii Europejskiej orzeczeń karnych związanych z poddaniem sprawcy próbie (rozdział 66h i 66i k.p.k.)	2035
1245	16. Europejski nakaz ochrony (rozdział 66j i 66k k.p.k.)	2050
1257	Rozdział XVII. Postępowanie w sprawach wojskowych	
1261	Rozdział XVIII. Koszty procesu	
1262	1. Podział kosztów procesu	2073
1267	2. Zwrot kosztów należnych świadkowi	2090
1268	3. Wynagrodzenie biegłego i specjalisty	2094
1269	4. Wnioskowy charakter zwrotu należności świadkowi oraz biegłemu	2099
1269	5. Zryczałtowana równowartość wydatków w postępowaniu prywatnoskargowym	2103
1270	6. Zwolnienie od kosztów sądowych	2105
1271	7. Orzeczenie o kosztach. Orzeczenie uzupełniające	2110
1273	8. Ponoszenie kosztów procesu w sprawach z oskarżenia publicznego	2118
1275	9. Ponoszenie kosztów procesu w sprawach z oskarżenia prywatnego	2130
1276	10. Koszty postępowania odwoławczego	2134
1279	Indeks rzeczowy	

SŁOWO WSTĘPNE

Postępowanie karne wydane w serii *Meritum* to kompendium wiedzy o procesie karnym. Struktura książki dostosowana została do systematyki Kodeksu postępowania karnego, co powinno ułatwić korzystanie z tej publikacji. Jest to książka praktyczna w tym znaczeniu, że pozwala na łatwe poszukiwanie odpowiedzi na nurtujące pytania, zaś odpowiedzi prezentowane są wieloaspektowo. *Meritum. Postępowanie karne* jest opracowaniem przeznaczonym zarówno do systematycznego czytania, jak i do bieżącego, chwilowego korzystania, gdy czytelnik poszukuje odpowiedzi lub podpowiedzi podczas rozwiązywania praktycznego problemu. *Meritum* nie jest klasycznym komentarzem. Nie jest też podręcznikiem do procedury karnej. Podręczniki adresowane są przede wszystkim do studentów prawa. Komentarze – głównie do praktyków. *Meritum* jest konstrukcją złożoną. Stara się połączyć zagadnienia teoretyczne i dogmatyczne, prezentowane w podręcznikach, z praktycznym walorem komentarza, a ponadto ma ambicje ukazania – choć w zarysie – jak funkcjonuje proces karny.

Meritum prezentuje dorobek nauki i dokumentuje orzecznictwo. Dokonano tu wyboru publikacji oraz orzecznictwa Sądu Najwyższego i sądów apelacyjnych pod kątem istotności wyrażonego poglądu. Zakładanym walorem tego opracowania jest selekcja ogromu materii stanowiącej procedurę karną. Dotyczy to zwłaszcza orzecznictwa, które, choć obecnie jest szeroko dostępne, to liczba judykatów rodzi problemy z wyszukaniem tych ważnych lub wiodących w danej kwestii. Dlatego w oparciu o kryterium przydatności przy omawianiu danej instytucji dokonano wyboru najważniejszych orzeczeń.

Meritum jest opracowaniem problemowym, w którym Autorzy starali się zmieścić dużo treści w stosunkowo zwartej formie. Warstwa merytoryczna przeplatana jest tu wzorami i wykresami oraz przykładami z praktyki. Pozwoli to czytelnikowi lepiej zrozumieć instytucje procesowe.

Zgodnie z przyjętym założeniem na *Meritum. Postępowanie karne* składa się kilka tematycznych części. Część pierwsza to zagadnienia ogólne, w ramach których zostały omówione m.in. kwestie wykładni prawa procesowego, stosowania reguł intertemporalnych, zasady procesowe i inne instytucje zamieszczone w przepisach wstępnych Kodeksu postępowania karnego. W części drugiej i trzeciej przedstawiono stadia procesu, tj. postępowanie przygotowawcze, postępowanie rozpoznawcze i postępowanie odwoławcze. W części czwartej omówiono postępowania szczególne, tj. postępowanie w sprawach z oskarżenia prywatnego, postępowanie nakazowe i postępowanie przyspieszone. Część piąta zawiera całościową analizę nadzwyczajnych środków zaskarżenia. W części szóstej omówiono postępowania po uprawomocnieniu się wyroku. Część siódma to postępowanie ze stosunków międzynarodowych, a kolejne części obejmują postępowanie w sprawach wojskowych i koszty procesu.

Meritum jest skierowane do szerokiego grona odbiorców, tj. do osób zarówno poszukujących, nabywających, jak i poszerzających wiedzę o procesie karnym. Należy wyrazić nadzieję, że nowa formuła prezentowania prawa karnego procesowego znajdzie uznanie w oczach czytelników.

Publikacja uwzględniła ostatnią wielopunktową nowelizację Kodeksu postępowania karnego wprowadzoną ustawą z dnia 7 lipca 2022 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. poz. 2600), która co do większości przepisów wchodzi w życie z dniem 1 października 2023 r. Uwzględniono także nowelizację Kodeksu postępowania karnego w zakresie m.in. art. 185a § 1 k.p.k. dokonaną ustawą z dnia 13 stycznia 2023 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz

niektórych innych ustaw (Dz. U. poz. 289), która obowiązuje od 15 sierpnia 2023 r. Omówiono również zmiany do tego Kodeksu, które wejdą w życie z dniem 15 lutego 2024 r. na mocy ustawy z dnia 14 kwietnia 2023 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. poz. 818). Ponadto uwzględniono projekt nowelizacji Kodeksu postępowania karnego zawarty w projekcie ustawy – o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego, ustawy – Prawo o ustroju sądów powszechnych, ustawy – Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw (druk nr 3216, Sejm IX kadencji), w którym proponuje się m.in. wprowadzenie do procedury karnej nowych instytucji w postaci narady wstępnej i wyroku częściowego.

Prof. UŁ dr hab. Dariusz Świecki – redaktor naukowy

Łódź, sierpień 2023 r.

Zagadnienia ogólne

Jarosław Kasiński

SPIS TREŚCI

1. Pojęcia podstawowe	1	A. Uwagi ogólne	59
2. Wykładnia prawa	6	B. Tryb ścigania z urzędu	60
A. Wprowadzenie	6	a. Ściganie z urzędu bezwarunkowe	60
B. Rodzaje wykładni z uwagi na podmiot jej dokonujący	10	b. Ściganie z urzędu, lecz na wniosek	61
C. Dyrektywy interpretacyjne (zwane też dyrektywami wykładni)	15	Ogólna charakterystyka	61
a. Wykładnia językowa	16	Przestępstwa bezwzględnie i względnie wnioskowe	62
b. Wykładnia systemowa	24	Wniosek o ściganie jako warunek prowadzenia procesu karnego	66
c. Wykładnia funkcjonalna	26	Podmioty uprawnione do złożenia wniosku o ściganie	68
d. Dyrektywy interpretacyjne drugiego stopnia	27	Forma wniosku o ściganie	69
D. Wnioskowania prawnicze	28	Pouczenia	70
E. Reguły kolizyjne	33	Podmiotowa niepodzielność i przedmiotowa podzielność wniosku o ściganie	71
3. Temporalne oraz terytorialne obowiązywanie i stosowanie przepisów prawa karnego procesowego	34	Cofnięcie wniosku o ściganie i jego skutki	72
A. Obowiązywanie i stosowanie temporalne przepisów prawa karnego procesowego (prawo intertemporalne)	34	c. Ściganie z urzędu, lecz za zezwoleniem władzy ...	73
B. Obowiązywanie i stosowanie przepisów prawa karnego procesowego w aspekcie terytorialnym	46	Uwagi ogólne	73
a. Uwagi wstępne	46	Podmioty objęte immunitetem formalnym	74
b. Zasięg terytorium państwa	47	Organ udzielający zezwolenia na ściganie	75
c. Rozszerzenie stosowania polskiego prawa karnego procesowego na czyny zabronione popełnione poza terytorium Polski	53	Uzyskanie zezwolenia	76
d. Wyłączenie lub ograniczenie stosowania polskiego prawa karnego procesowego na terytorium Polski	57	C. Tryb ścigania z oskarżenia prywatnego	77
4. Tryby ścigania karnego	59	5. Umorzenie absorpcyjne	78
		A. Istota i <i>ratio legis</i> umorzenia absorpcyjnego ...	78
		B. Przesłanki umorzenia absorpcyjnego	79
		C. Stadium postępowania, w którym dojść może do umorzenia absorpcyjnego	83
		D. Właściwość organów i forma decyzji w przedmiocie umorzenia absorpcyjnego ...	84
		E. Zawieszenie postępowania w oczekiwaniu na prawomocnie wymierzoną karę za inne przestępstwo	85
		F. Wznowienie postępowania w związku z uprzednim umorzeniem absorpcyjnym ...	86
		G. Koszty procesu	87

6. Zawieszenie postępowania karnego	88	D. Decyzja w przedmiocie zawieszenia postępowania i jej zaskarżalność	100
A. Uwagi ogólne	88	E. Podjęcie zawieszzonego postępowania	101
B. Przesłanka zawieszenia postępowania	91	7. Mediacja	102
a. Długotrwały charakter przeszkody	92	A. Skierowanie sprawy do postępowania mediacyjnego	103
b. Niemożność ujęcia oskarżonego	93	B. Mediator	106
c. Niemożność wzięcia przez oskarżonego udziału w postępowaniu z uwagi na jego chorobę psychiczną	95	C. Przebieg mediacji	109
d. Niemożność wzięcia przez oskarżonego udziału w postępowaniu z powodu innej ciężkiej choroby	96	D. Zakończenie postępowania mediacyjnego i jego konsekwencje dla procesu karnego	111
C. Etap procesu, w którym dojść może do zawieszenia postępowania karnego	97		

1. Pojęcia podstawowe

Podstawa prawna: art. 1, 2 § 1 k.p.k.

Niniejsze opracowanie zatytułowano: *Meritum. Postępowanie karne*. Wypada więc na wstępie określić **zakres pojęć „proces karny” i „postępowanie karne”** i ich wzajemną relację. Terminy te w doktrynie zwykle nie są rozumiane synonimicznie. W tym ujęciu „proces karny” to pojęcie szerokie (bardziej ogólne), które obejmuje całą działalność zmierzającą do rozstrzygnięcia w przedmiocie odpowiedzialności karnej oskarżonego. Natomiast pojęcie „postępowanie” ma charakter wąski (specjalny). Nazwą tą oznacza się bądź krótsze odcinki przebiegu procesu, jak postępowanie przygotowawcze czy postępowanie główne, bądź jego szczególne odmiany, np. postępowanie prywatnoskargowe czy przyspieszone [zob. np. S. Waltoś, P. Hofmański, *Proces karny. Zarys systemu*, Warszawa 2018, s. 21; M. Cieślak, *Polska procedura karna. Podstawowe założenia teoretyczne*, Warszawa 1984, s. 11–12; J. Skorupka, *Pojęcie procesu karnego (w:) System Prawa Karnego Procesowego*, red. P. Hofmański, *Zagadnienia ogólne*, t. I, cz. 1, red. P. Hofmański, Warszawa 2013, s. 114–115].

Warto zwrócić uwagę na to, jak do omawianej kwestii podchodzi ustawodawca. W kodyfikacji karnoprocesowej dla etapów (stadiów) procesu używa się wyłącznie określenia „postępowanie”. Mamy więc postępowanie przygotowawcze (dział VII k.p.k.), postępowanie przed sądem pierwszej instancji (dział VIII) czy postępowanie odwoławcze (dział IX). Podobnie w odniesieniu do szczególnych odmian procesu ustawodawca posługuje się nazwą „postępowanie” (np. postępowanie w sprawach z oskarżenia prywatnego – rozdział 52 czy postępowanie nakazowe – rozdział 53), zaś dział X został zatytułowany „Postępowania szczególne” w przeciwieństwie do „postępowania zwyczajnego” (por. art. 485, 500 § 2 czy art. 517a § 1 k.p.k.). Zatem w odniesieniu do stadiów procesu i szczególnych jego odmian ustawodawca każdorazowo używa nazwy „postępowanie”. Mamy też np. czynności procesowe (dział IV) czy koszty procesu (dział XIV), a nie czynności czy koszty postępowania. Również w języku prawniczym używa się określenia „postępowanie przygotowawcze” zamiast „proces przygotowawczy” czy też „postępowanie nakazowe”, a nie „proces nakazowy”.

Podkreślić jednak trzeba, że ustawodawca nie jest do końca konsekwentny. Wszak podstawowy akt prawny nosi tytuł „Kodeks postępowania karnego”. Już w jego art. 1 przewiduje się, że postępowanie karne (a nie proces) w sprawach należących do właściwości sądów toczy się według przepisów tego Kodeksu. W przepisie art. 2 § 1 k.p.k. stanowi się o celu ustawodawcy w postaci ukształtowania postępowania karnego w określony tam sposób. W art. 4 oraz 15 § 2 i 3 k.p.k. mowa jest o organach prowadzących postępowanie karne, w art. 15 § 1 k.p.k. – o organach w zakresie postępowania karnego, w art. 7 k.p.k. – o organach postępowania, zaś w art. 9 § 1 k.p.k. – o organach procesowych. W art. 19 § 1 k.p.k. mowa jest o czynnościach w razie stwierdzenia w postępowaniu karnym poważnego uchybienia w działaniu wyliczonych tam instytucji, co dotyczy przecież całego procesu karnego. Podobnie w art. 79 § 1 k.p.k. wyraźnie wskazuje się, że w postępowaniu karnym oskarżony musi mieć obrońcę w wymienionych w tym przepisie sytuacjach, co odnosi się przecież do całego procesu karnego. Przepis art. 17 k.p.k. przewiduje we wskazanych tam wypadkach umorzenie postępowania, co oznacza umorzenie procesu w ogóle, a nie jego fragmentu. Słusznie wskazuje się przy tym, że **nazwy „proces” używa się zamiennie z nazwą „postępowanie”** [zob. np. S. Waltoś, P. Hofmański, *Proces...*, s. 21; M. Cieślak, *Polska...*, s. 11]. Często mianem procesu karnego określa się też samą rozprawę, stanowiącą przecież część tego procesu, jak np. w sformułowaniu rozpoczął się proces Jana Kowalskiego [zob. T. Grzegorzcyk, J. Tylman, *Polskie postępowanie karne*, Warszawa 2014, s. 40–41 czy S. Waltoś, P. Hofmański, *Proces...*, s. 21]. Zasadnie wskazuje się również, że w sprawach z oskarżenia prywatnego używa się określenia „postępowanie” (a nie proces), choć obejmuje ono całą działalność zmierzającą do rozstrzygnięcia kwestii odpowiedzialności prawnej oskarżonego [zob. T. Grzegorzcyk, J. Tylman, *Polskie...*, s. 40].

Dlatego też, nie kwestionując możliwości różnicowania zakresu nazw „proces” i „postępowanie”, dla pewnego ułatwienia wypowiedzianej się o omawianej w niniejszym opracowaniu gałęzi prawa przyjąć trzeba, że **nazwy te stosowane w znaczeniu ogólnym mają charakter synonimiczny**. W związku z tym użycie zwrotu np. „postępowanie przygotowawcze” czy „postępowanie nakazowe”, a więc wtedy, gdy ma

się na względzie określone stadia procesu czy postępowanie szczególne, następuje w innym znaczeniu [zob. T. Grzegorzczuk, J. Tylman, *Polskie...*, s. 41–42]. Tak więc tytuł niniejszego opracowania: *Meritum. Postępowanie karne* odwołuje się do wskazanego wyżej **ogólnego znaczenia pojęcia „postępowanie karne”**.

2

W konsekwencji:

- **proces karny (postępowanie karne)** to prawnie uregulowana działalność zmierzająca do realizacji prawa karnego materialnego, a
- **prawo karne procesowe** to ogół norm prawnych regulujących proces karny [zob. T. Grzegorzczuk, J. Tylman, *Polskie...*, s. 42, zob. też S. Waltoś, P. Hofmański, *Proces...*, s. 20].

Prawo karne materialne określa czyny zabronione pod groźbą kary jako przestępstwa, zasady odpowiedzialności za ich popełnienie i środki prawnej reakcji, które można w związku z tym zastosować. Stosowanie tych regulacji nie byłoby możliwe bez procesu karnego. To w jego toku dochodzi do urzeczywistnienia norm prawa materialnego, które bez tego nie miałyby w istocie znaczenia. Stąd też w ramach postępowania karnego **ustalić należy, czy doszło do popełnienia czynu zabronionego**, a jeżeli tak:

- czy stanowi on przestępstwo oraz
- jakie były okoliczności jego popełnienia i
- kto jest jego sprawcą.

Ta realizacja prawa karnego materialnego przebiega przy tym w różny sposób. Wszak nie zawsze wiąże się ona z wydaniem wyroku skazującego (w ramach którego dojść może przykładowo do skorzystania z instytucji nadzwyczajnego złagodzenia kary, zawieszenia jej wykonania czy odstąpienia od jej wymierzenia), ale czasem chodzić może również o uniewinnienie oskarżonego, umorzenie postępowania albo warunkowe jego umorzenie. Nie sposób w omawianym kontekście pominąć również orzekania środków zabezpieczających (rozdział X k.k.).

3

Przedmiotem procesu karnego będzie zatem kwestia odpowiedzialności prawnej danej osoby za określony czyn [zob. T. Grzegorzczuk, J. Tylman, *Polskie...*, s. 48]. Pojęcie „odpowiedzialność prawna” jest szersze od określenia „odpowiedzialność karna”, choć w języku prawniczym używa się ich zamiennie. W procesie karnym dochodzi także do ustalenia odpowiedzialności cywilnej oskarżonego za wyrządzoną przestępstwem szkodę. Stosowane w ramach tej odpowiedzialności środki zostały (w wyniku nowelizacji obowiązującej od 1 lipca 2015 r.) wyodrębnione ze środków karnych i określone mianem środków kompensacyjnych (rozdział Va k.k.). Należą do nich:

- obowiązek naprawienia szkody i
- zadośćuczynienie za doznaną krzywdę oraz
- nawiązka.

Pierwsze z nich mają **charakter cywilnoprawny**, gdyż orzekając o obowiązku naprawienia szkody i zadośćuczynieniu za doznaną krzywdę, stosuje się wprost przepisy prawa cywilnego (art. 46 § 1 k.k.), a ponadto wyłączono stosowanie do nich zasad wymiaru kary i środków karnych (art. 56 k.k.). Oznacza to, że nie są to środki penalne, a orzeczenie w tym zakresie ma charakter cywilnoprawny. W konsekwencji w procesie karnym sąd rozstrzyga także o odpowiedzialności cywilnej za popełniony czyn, który jako przestępstwo jest jednocześnie czynem niedozwolonym w rozumieniu prawa cywilnego (art. 415 i n. k.c.). Dlatego też przedmiotem procesu nie jest tylko odpowiedzialność karna, ale także odpowiedzialność cywilna, co uzasadnia posługiwanie się szerszym pojęciem „odpowiedzialność prawna”. Można wobec tego stwierdzić, że głównym przedmiotem procesu jest odpowiedzialność karna, ale ubocznym także odpowiedzialność cywilna. Charakter cywilnoprawny mają również roszczenia z tytułu niesłusznego skazania, tymczasowego aresztowania i zatrzymania dochodzone w ramach procesu karnego (rozdział 58 k.p.k.), ale postępowanie co do tych roszczeń toczy się po rozstrzygnięciu o przedmiocie procesu i wobec tego ma charakter następczy.

4

Jak już sygnalizowano, proces karny to działalność uregulowana przez normy prawa karnego procesowego. W szczególności normy te określają **chronologię czynności procesowych**, co pozwala wyróżnić następujące **stadia procesu karnego**:

- postępowanie przygotowawcze (obejmujące dwie jego formy: śledztwo i dochodzenie),

- postępowanie główne (a więc przed sądem pierwszej instancji, nazywane też postępowaniem rozpoznawczym),
- postępowanie odwoławcze (przed sądem apelacyjnym),
- postępowanie wykonawcze (unormowane odrębnie w Kodeksie karnym wykonawczym).

Kodeks postępowania karnego reguluje również:

- **postępowania w przedmiocie nadzwyczajnych środków zaskarżenia** (kasacja, skarga na wyrok sądu odwoławczego oraz wnioski o wznowienie postępowania), a także
- **postępowania prowadzone po uprawomocnieniu się orzeczenia** (postępowania w przedmiocie: podjęcia postępowania warunkowo umorzonego; odszkodowania za niesłuszne skazanie, tymczasowe aresztowanie i zatrzymanie; ulaskawienia i wyroku łącznego, zwane też postępowaniami następczymi) i wreszcie
- **postępowanie w sprawach karnych ze stosunków międzynarodowych.**

Poza tym w trakcie procesu karnego prowadzone mogą być tzw. **postępowania incydentalne**, a więc dotyczące określonej kwestii wypadkowej, poza głównym nurtem procesu.

PRZYKŁAD: Postępowania w przedmiocie zastosowania środka zapobiegawczego w postaci tymczasowego aresztowania czy kar porządkowych.

Kodeks postępowania karnego normuje **proces karny powszechny, a więc prowadzony przed sądem powszechnym, ale także przed sądem wojskowym**, regulując odrębnie postępowanie karne w sprawach podlegających orzecznictwu sądów wojskowych.

W toku procesu karnego czynności procesowe dokonywane są przez jego uczestników. **Uczestnikiem postępowania karnego** jest każda osoba (fizyczna, prawna, a także instytucja niemająca osobowości prawnej), która bierze udział w postępowaniu w roli określonej przez prawo [zob. T. Grzegorzczak, J. Tylman, *Polskie...*, s. 45]. Do uczestników postępowania zaliczyć należy:

- **organy procesowe,**

PRZYKŁAD: Organy śledztwa, dochodzenia, sąd, przewodniczący składu orzekającego czy referendarz sądowy.

- **strony,**

PRZYKŁAD: Oskarżony, oskarżyciel publiczny.

- **quasi-strony,**

PRZYKŁAD: Pokrzywdzony w sądowym stadium procesu, podmiot zobowiązany, właściciel przedsiębiorstwa zagrożonego przepadkiem.

- **przedstawiciele społeczni,**
- **przedstawiciele procesowi,**

PRZYKŁAD: obrońca, przedstawiciel ustawowy.

- **pomocnicy procesowi,**

PRZYKŁAD: Protokolant, tłumacz.

- **osobowe źródła dowodowe.**

PRZYKŁAD: Świadek, biegły.

Literatura: M. Cieślak, *Polska procedura karna. Podstawowe założenia teoretyczne*, Warszawa 1984; T. Grzegorzcyk, J. Tylman, *Polskie postępowanie karne*, Warszawa 2014; J. Skorupka, *Pojęcie procesu karnego (w:) System Prawa Karnego Procesowego*, red. P. Hofmański, *Zagadnienia ogólne*, t. I, cz. 1, red. P. Hofmański, Warszawa 2013; S. Waltoś, P. Hofmański, *Proces karny. Zarys systemu*, Warszawa 2018.

2. Wykładnia prawa

A. Wprowadzenie

- 6 Terminy „wykładnia prawa” i „interpretacja prawa” używane są najczęściej zamiennie. Również w niniejszym opracowaniu tak będą traktowane. Wykładnia przepisów prawa karnego procesowego stanowi wyłącznie egzemplifikację ogólnej wiedzy o wykładni prawa i dlatego podlega ona tym samym dyrektywom interpretacyjnym. Zasadne jest zatem dalsze odwołanie się do tych ogólnych reguł. Niekiedy jednak może to oznaczać ryzyko przeniesienia na grunt wykładni przepisów prawa karnego procesowego rozbieżności występujących w teorii prawa. Rozbieżności te dotyczą już kwestii tak fundamentalnych, jak rozumienie pojęcia „wykładnia prawa”, co jest zależne od przyjmowanej koncepcji wykładni klaryfikacyjnej bądź wykładni derywacyjnej.

W pewnym uproszczeniu można przyjąć, że wedle koncepcji klaryfikacyjnej proces wykładni jest dokonywany dopiero wówczas, gdy pojawiają się jakieś wątpliwości związane z zastosowaniem danego przepisu, jeżeli zaś takowe się nie ujawnią, to przepis jest rozumiany „bezpośrednio” i w ogóle nie wymaga interpretacji. Powyższe łączy się więc z paremią *clara non sunt interpretanda*, która rozumiana jest jako brak wymogu interpretacji jasnego przepisu lub jako nakaz zakończenia interpretacji w przypadku uzyskania językowej jasności przepisu. Natomiast koncepcja derywacyjnej wykładni opiera się na założeniu, że każdy przepis wymaga wykładni wedle zasady *omnia sunt interpretanda*. Stosownie do koncepcji klaryfikacyjnej wykładnia polega na ustaleniu znaczenia określonego przepisu lub jego fragmentu, zgodnie zaś z koncepcją derywacyjną wykładnia to rekonstrukcja normy postępowania z przepisów prawnych, a więc koncepcja ta opiera się na rozróżnieniu przepisu prawnego i normy prawnej [zob. o tym szerzej np. A. Choduń, M. Zieliński, *Ogólne reguły wykładni (w:) System Prawa Karnego Procesowego*, red. P. Hofmański, *Zagadnienia ogólne*, t. I, cz. 2, red. P. Hofmański, Warszawa 2013, s. 555–563, czy L. Morawski, *Wykładnia w orzecznictwie sądów. Komentarz*, Toruń 2002, s. 15 i 63].

Omawiane tu odmienne podejście przenika na grunt wykładni prawa karnego procesowego. W doktrynie wykładnia prawa jest bowiem z jednej strony rozumiana jako działalność polegająca na poszukiwaniu i ustalaniu właściwego znaczenia przepisów prawnych [zob. M. Cieślak, *Polska procedura karna. Podstawowe założenia teoretyczne*, Warszawa 1984, s. 167], zaś z drugiej strony wskazuje się, że polega ona na ustalaniu właściwego znaczenia norm zawartych w przepisach prawa [zob. T. Grzegorzcyk, J. Tylman, *Polskie postępowanie karne*, Warszawa 2014, s. 69].

WAŻNE! Zgodnie już przyjmuje się, że **wykładnią prawa** są zarówno czynności mające doprowadzić do ustalenia znaczenia przepisów (norm), jak i sam wynik tego procesu.

- 7 Zostawiając na boku doktrynalne spory pomiędzy zwolennikami koncepcji klaryfikacyjnej i derywacyjnej, dostrzec należy, że **organ procesowy dokonuje ustaleń znaczenia przepisu (a niekiedy jego fragmentu lub grupy przepisów) na podstawie przyjętych w orzecznictwie i doktrynie dyrektyw wykładni prawa**. Oczywiście jest, że interpretacji przepisów prawa karnego procesowego dokonują – mniej lub bardziej świadomie – wszystkie organy procesowe, na każdym jego etapie, a nie tylko sądy. W orzecznictwie Sądu Najwyższego **dominuje ostatnio derywacyjna koncepcja wykładni** (zob. np. postanowienie składu siedmiu sędziów SN z dnia 25 lutego 2016 r., I KZP 17/15, LEX nr 1991137). Rzecz

bowiem w tym, że Sąd Najwyższy, nawet przy uzyskaniu jednoznacznego efektu wykładni językowej przepisu, nie poprzestaje na niej, lecz aby go wzmocnić lub sprawdzić sięga po rezultaty wykładni systemowej i celowościowej, a niekiedy również historycznej. Wskazuje się bowiem, że nawet przy jednoznacznym językowym rozumieniu przepisu interpretator zobligowany jest do poszukiwania sposobu zdekodowania interpretowanej regulacji przy zastosowaniu innych metod wykładni w celu sprawdzenia, czy tak ustalona – w kontekście językowym – treść tego przepisu nie prowadzi do rezultatów niemożliwych do zaakceptowania w świetle dyrektyw pozajęzykowych (zob. np. uchwały składu siedmiu sędziów SN: z dnia 26 kwietnia 2017 r., I KZP 2/17, LEX nr 2275714, z dnia 18 grudnia 2013 r., I KZP 18/13, LEX nr 1403594 czy z dnia 29 października 2012 r., I KZP 15/12, LEX nr 1224814 oraz postanowienia SN: z dnia 24 stycznia 2013 r., I KZP 22/12, LEX nr 1252700 czy z dnia 2 czerwca 2010 r., V KK 369/09, LEX nr 599403).

Odróżnić należy przy tym stosowanie prawa od jego wykładni. Stosowanie prawa polega na ustalaniu skutków prawnych pewnego stanu faktycznego, jeżeli owe ustalenia rozumie się jako określoną czynność konwencjonalną upoważnionego do tego organu. Treść decyzji stosowania prawa zawiera kwalifikację stanu faktycznego z punktu widzenia obowiązującej normy sankcjonowanej oraz ustalenie konsekwencji prawnych tej kwalifikacji z punktu widzenia obowiązującej normy sankcjonującej. **Wykładnią prawa** nazywany jest zaś zespół czynności zmierzających do ustalenia prawidłowego znaczenia przepisów prawa albo ich rezultat (zob. postanowienie SN z dnia 25 lutego 2005 r., I KZP 33/04, LEX nr 142537 czy uchwała składu siedmiu sędziów SN z dnia 28 stycznia 2016 r., I KZP 13/15, LEX nr 1963640 i wskazane tam piśmiennictwo).

Celem wykładni nie jest „kreowanie” sensu przepisu, lecz jedynie jego odtworzenie (odczytanie). Na ten aspekt zwraca się też uwagę w piśmiennictwie i orzecznictwie [zob. np. L. Morawski, *Wykładnia...*, s. 16, czy P. Hofmański, S. Zabłocki, *Elementy metodyki pracy sędziego w sprawach karnych*, Warszawa 2011, s. 228; zob. też uchwała składu siedmiu sędziów SN z dnia 25 stycznia 2018 r., I KZP 11/17, LEX nr 2428801 oraz postanowienia SN: z dnia 28 marca 2012 r., I KZP 2/12, LEX nr 1126909 i z dnia 24 lutego 2010 r., I KZP 31/09, LEX nr 558100). Sądom jako organom stosującym prawo, a nie je tworzącym, nie wolno zastępować ustawodawcy, gdyż oznaczałoby to wykładnię kreatywną (zob. wyrok SN z dnia 20 października 2022 r., II KK 310/22, LEX nr 3435806).

B. Rodzaje wykładni z uwagi na podmiot jej dokonujący

Mając na uwadze kryterium podmiotu dokonującego interpretacji, wyróżnia się:

- wykładnię autentyczną,
- wykładnię legalną,
- wykładnię operatywną,
- wykładnię doktrynalną.

Wykładnia autentyczna to wykładnia dokonana przez podmiot, który ustanowił daną normę. Nie ma ona obecnie na gruncie prawa karnego szerokiego zastosowania. W państwie demokratycznym, stosownie do zasady trójpodziału władz, inne organy zajmują się bowiem tworzeniem prawa, a inne jego stosowaniem [zob. L. Morawski, *Wykładnia...*, s. 36].

Niekiedy organ stanowiący dany akt prawny sam definiuje w tekście prawnym określone terminy. Chodzi tu o tzw. **definicje legalne**. Przyjęta przez prawodawcę technika legislacyjna może być w tych wypadkach różna. Najczęściej definicje legalne zawarte są w tzw. słowniczku wyrażeń ustawowych (np. art. 115 k.k.). Tak jednak być nie musi. Jeżeli nie ma bowiem w danym akcie prawnym słowniczka ustawowego, to definicje legalne mogą zostać wprowadzone do przepisów jego części ogólnej lub danej części szczególnej (np. rozdziału, działu), w której znajduje się interpretowany zwrot. Gdy chodzi o Kodeks postępowania karnego, to nie zawiera on słowniczka wyrażeń ustawowych, choć formuluje się w nim definicje legalne określonych terminów. Dzieje się to bądź w przepisach ogólnych (jak np. definicja pokrzywdzonego zawarta w art. 49 § 1 i 2 k.p.k.), bądź w przepisach części szczególnej (np. zgodnie z art. 413 § 2 pkt 1 k.p.k.

9 788383 286693 W02P01

ISBN 978-83-8328-669-3

9 788383 286693

ZAMÓWIENIA:

INFOLINIA: 801 04 45 45

ZAMOWIENIA@WOLTERSKLUWER.PL

WWW.PROFINFO.PL

Kup e-book i czytaj
w aplikacji Smarteca

CENA 299 ZŁ (W TYM 5% VAT)